

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (280)

Γνωριμία με το Ρέθυμνο της Αναγέννησης (1) Μνημεία της ρεθεμνιώτικης υπαίθρου

Οι σημερινές «Αναδιφήσεις» και κάποιες από τις επόμενες είναι αφιερωμένες στην Αναγέννηση, όπως αυτή εισήχθη από την Ευρώπη στην Κρήτη και στο Ρέθυμνο ειδικότερα και μεταλαμπαδεύτηκε στη συνέχεια στα Ιόνια νησιά και στις Κυκλάδες. Η σειρά αφιερωμάτων έχει να κάνει με την κυκλοφορία και παρουσίαση σε λίγες μέρες στα πλαίσια των «Ημερών Ρεθύμνου 2023» του βιβλίου μου «Γνωριμία με το Ρέθυμνο της Αναγέννησης», η οποία θα συνοδεύεται και από σχετικές ξεναγήσεις. Στο βιβλίο, που επιμελήθηκε ο Θωμάς Κρεβετζάκης και προλογίζεται από τον Γιώργο Μαρινάκη και το οποίο εκδόθηκε από το «Αναγεννησιακό Φεστιβάλ Ρεθύμνου», παρουσιάζω συνολικά 72 μνημεία, τα

21 απ' αυτά στο Ρέθυμνο και τα 51 στην επαρχία του, όλα σχεδόν στα όρια του Δήμου Ρεθύμνης, αφού αυτό μου ζητήθηκε από τον εκδότη του.

Στο βιβλίο παρουσιάζω επίσης 70 Ρεθεμνιώτες αναγεννησιακούς των γραμμάτων και 32 των τεχνών, καθώς και 37 βιβλία Ρεθεμνιωτών της Αναγέννησης και τις 28 γνωστές ανατυπώσεις τους. Το βιβλίο είναι αφιερωμένο σε δύο Ρεθεμνιώτες που έθεσαν ως σκοπό ζωής την έρευνα της Αναγέννησης, τον Γιώργη Π. Εκκεκάκη και τον Μανούσο Μανούσακα. Συνοδεύεται από δύο τετράχρωμους χάρτες με τα αναφερόμενα μνημεία, πόλης και υπαίθρου αντίστοιχα. Θα ξεκινήσω σήμερα και θα συνεχίσω την επόμενη εβδομάδα με τα μνημεία της υπαίθρου, αφού αυτά είναι λιγότερο γνωστά αλλά και δείχνουν ότι η Ρεθεμνιώτικη Αναγέννηση δεν ήταν αποκλειστικά φαινόμενο αστικό, αφού κατάφερε να εισδύσει και στην υπαίθρο. Σημειώνω εδώ ότι όλες οι φωτογραφίες είναι τραβηγμένες από μένα.

Χρωμοναστήρι, αγροτικό μέγαρο οικογένειας Clodio. Στο Χρωμοναστήρι διασώζεται σε εξαιρετική κατάσταση ένα από τα αγροτικά υποστατικά

της οικογένειας Clodio, το αστικό μέγαρο της οποίας συναντούμε στην οδό Βερνάρδου στην πόλη (σήμερα Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο). Πέραν του κτηρίου, στο οποίο σήμερα λειτουργεί Στρατιωτικό Μουσείο, μερικές λεπτομέρειες, όπως ο διασωζόμενος λίθινος θυρεός της οικογένειας, δείχνουν ότι το κτήριο είχε τον χαρακτήρα αγροτικής αναγεννησιακής βίλας.

Ρούστικα, μέγαρο «Σεράγιο». Στο χωριό Ρούστικα διασώζεται σε σχετικά καλή κατάσταση ένα εντυπωσιακό βενετσιάνικο μέγαρο, το οποίο υπέστη ορισμένες μετατροπές κατά την περίοδο του Οθωμανικής Κατοχής. Δεν είναι επισκέψιμο, σ' αντίθεση με το εντυπωσιακό θύρωμα εισόδου του, το οποίο είναι δύσκολο να χρονολογηθεί. Οπωσδήποτε η scagra και το cordone που περιτριγυρίζουν το μέγαρο του προσδίδουν φρουριακή μορφή, η οποία επιτείνεται από το ύψος του στη δυτική πλευρά.

Πρασές, μέγαρο. Στο χωριό Πρασές, το οποίο διατηρεί έντονο τον μεσαιωνικό του χαρακτήρα, διασώζονται πολύ καλά συντηρημένα αρκετά μέγαρο, τα οποία διακρίνονται για το ύψος τους και ξεχωρίζουν με τις δύο σειρές παραθύρων που διαθέτουν ανά όροφο, τα «παρακλυτικά» (επικοινωνίας) και τα «φωτιστικά» (φωτισμού και αερισμού).

Άγιος Κωνσταντίνος, υπολείμματα μεγάρου Μπαρότση. Ελάχιστα είναι τα στοιχεία του μεγάρου Φραγκίσκου Μπαρότση που συναντάμε σήμερα στους δρόμους του χωριού Άγιος Κωνσταντίνος. Οι κάτοικοι εκεί μπορούν να μας υποδείξουν τη θέση στην οποία ήταν κατασκευασμένο το μέγαρο, ενώ σε διάφορα σημεία του οικισμού διατηρούνται τα εντυπωσιακά ανθρωπόμορφα φουρούσια του, που δίνουν μια αίσθηση της εικόνας που παρουσίαζε.

Αργυρούπολη, υπολείμματα αναγεννησιακού μεγάρου. Μέγαρο διέθετε επίσης η κοντινή στον Άγιο Κωνσταντίνο Αργυρούπολη, όπως άλλωστε δείχνει και το «πεσιμιστικό» θύρωμα που διασώζεται, αλλά και άλλα επίσης ενδιαφέροντα, στον παλιό οικισμό. Εκεί μπορούμε να συναντήσουμε, αν είμαστε προσεκτικοί, και την τελευταία εναπομείνασα γωνία ενός τέτοιου μεγάρου, της οικογένειας Clodio και πάλι, που παρέχει μια ιδέα της επιβλητικότητάς του.

Πίκρης, αγροτικό μέγαρο οικογένειας Clodio. Ένα ακόμα αγροτικό υποστατικό της οικογένειας Clodio διασώζεται στο χωριό Πίκρης, σε κακή κατάσταση. Πέραν του εντυπωσιακού σε μέγεθος και διάκοσμο θυρώματος, το μέγαρο αυτό διακρίνεται για το εσωτερικό του αίθριο, γύρω από το οποίο είχε οργανωθεί η ζωή του κτηρίου. Ακόμα εντυπωσιακότερο ήταν το θολωτό πέραςμα (εικόνα) μέσα από το μέγαρο του δρόμου που οδηγούσε προς το Αρκάδι, το οποίο όμως πριν λίγα χρόνια κατέρρευσε.

Μαρουλάς, μέγαρο και πύργοι. Στον Μαρουλά ο μεσαιωνικός οικισμός καταλαμβάνει την κορυφή ενός λόφου και καθίσταται ακόμη οχυρότερος από την ύπαρξη δύο πύργων στο κέντρο του, που ανήκουν εμφανώς μεν στην περίοδο της οθωμανικής κατοχής αλλά αφανώς πιθανόν στην προγενέστερη της Βενετοκρατίας. Στο εσωτερικό του οικισμού σώζονται υπολείμματα μεγάρων της εποχής εκείνης.

Κυριάννα, μέγαρο. Περιηγούμενοι στο παλιό τμήμα της Κυριάννας, συναντούμε αρκετά υπολείμματα της περιόδου της Βενετοκρατίας, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα μέγαρο. Έχει ορατά μέχρι σήμερα αναγεννησιακά στοιχεία, όπως για παράδειγμα τους σωζόμενους κυκλικούς φεγγίτες. Το μέγαρο παρουσιάζει επίσης εντυπωσιακούς θόλους. Η τοπική παράδοση το αποδίδει στον άρχοντα Ματθαίο Καλλέργη.

Ρουσσοσπίτι, αναγεννησιακή κρήνη. Στην κάτω γειτονιά του χωριού Ρουσσοσπίτι, που είναι οικοδομημένο στις βόρειες παρυφές του όρους Βρύσινας, διασώζεται μια όμορφη αναγεννησιακή κρήνη, των αρχών του 17^{ου} αιώνα, που όμως χρήζει συντήρησης. Η κρήνη είναι ναόσχημη, με επιρροές από την κρήνη Rimondi. Δύο ημικίονες με κορινθιακά κιονόκρανα περιβάλλουν μια ημικυκλική κόγχη και υποβασάζουν ένα κομψό επιστήλιο.

Φωτεινού, αναγεννησιακή κρήνη. Το χωριό Φωτεινού διασώζει το όνομα της βυζαντινής οικογένειας της οποίας αποτελούσε φέουδο, οπότε είναι αναμενόμενο να διασώζει επίσης τεκμήρια της μακρόχρονης ιστορίας του. Η κρήνη του είναι από τις εντυπωσιακότερες της υπαίθρου της Κρήτης, αφού αποτελεί ένα συνολικό κτίσμα, μαζί με τη δεξαμενή της. Αν και ταλαιπωρημένη παλιότερα από τους ανθρώπους και τον χρόνο, παρουσιάζει ένα κομψό σύνολο, που γίνεται θελκτικότερο από τον τυπικά αναγεννησιακό κυκλικό φεγγίτη.

Κρήνες Μονών Αττάλης και Βωσάκου. Αναγεννησιακές είναι οι κρήνες και των δύο αυτών μοναστηριών. Στο πρώτο η κρήνη βρίσκεται αρκετά ψηλότερα από το συγκρότημα της Μονής και διαθέτει αετωματική επίστεψη. Στο δεύτερο η κρήνη είναι εντυπωσιακότερη και αποκρύβει μια θολωτή δεξαμενή. Η πρόσοψή της είναι κατασκευασμένη από λαξευτή λιθοδομή και περιλαμβάνει δυο δίζωνους κίονες που πατούν σε ψηλά βάθρα. Οι δυο κίονες διαθέτουν κιονόκρανα με φυτικό διάκοσμο, όπως άλλωστε και τα βάθρα.

Άγιος Κωνσταντίνος, κρήνη Μπαρότση. Ελάχιστα είναι τα υπολείμματα της κρήνης Μπαρότση και του τερπνού χώρου που την περιέβαλε στα χρόνια της Αναγέννησης, στη λαγκαδιά μεταξύ των χωριών Άγιος Κωνσταντίνος και Ρούστικα. Στην πραγματικότητα δεν σώζεται ούτε και η επιγραφή της, η οποία ήταν κεφαλαιογράμματη και ανέγραφε: «Franciscus Barocius Jacopi Filius Propter Parentum et amico rum suorum animi recreatione[m] locum hunc per ornavit. MDIX» (Ο Φραγκίσκος Μπαρότσης, γιος του Ιακώβου, υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των γονέων και των φίλων του, διακόσμησε αυτό τον τόπο. 1509). Η επίσκεψη στην περιοχή Μπουτσουνάρια που βρίσκεται, μεταξύ Αγίου Κωνσταντίνου και Ρουστίκων, μπορεί να δώσει μια ιδέα της εικόνας που παρουσίαζε κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα, παρόλη την κακοποίηση που έχει υποστεί ο περιβάλλων χώρος στα νεότερα χρόνια.